

מסורת הש"ס

(א) ז"ל דלמתיך עיבדך;
(ב) [ע"פ: ה"א, א] [נעיל: כג]
לקמן קמו: ר"ה כב;
כסודות [ל, ד] [נעיל: כה];
(ג) גינת רש"ל לא
דיקא ומינפלא דלמח
קדמי, (ו) לקמן דף קכב,
(ז) [נעיל: פח] [ש"ס];
(ח) רש"ל, ע' ז"ל מן המס.
עיבדך.

הגהות הב"ח

(א) גמ' או דלמא. ג"כ
גינת סלפס א"ד ביה
דחוקה הוא דאמרה
בדמי לא אחיא;
(ב) שם חילוף ביה
ואחילד גיה עומת;
(ג) שם ומסכתא דהא מים
שאין להס וכו' אלף היד'
הכ"ס (למח): (ד) רש"י
ד"ה שאני הסם דאמרי'
כשתמלא: (ה) פירוש
ד"ה או דלמא וכו' פירוש
אי הו אפסכא. ג"כ עין
פירוש על דבר זה שבוט'
מהר"ל שאין: (ו) ד"ה
אמר וכו' דנפקר זה עובר
אמרינן ר' מיאל:

הגהות הגר"א

[א] גמ' והכא לא דייקא
כג"ל וכו' גינת
חוס' ד"ה טעמא וכו'
השג"ח וכו' גינת שני'
והשג"ח אף בקדמיו ועי'
ר"ף וע"כ משום לקמן
דמסקר דכ"ג לא נאמ'
דדמי לכל הפוקס לנד'
דעת המה"ס כ"ל:
[ב] ש"ס ד"ה והכא לא
דיקא ומריחו אמרי'
דדמי. ג"כ וכו' דעת
המה"ס אלף לגרמיה
ענין כשע"ה ועמ"ס ג"ל
אלף לגרמיה י"ל משום
דדמי (ועמ"ס ריבוי
כ"ה ע"פ ר"י ס"ק ק"ו):

תוס' חר מקבאי

איבעיא להו החזיקה היא
מלחמה בעולם מהו מי
אמרי' מה לה לשרק ומרי'
לה לחוקה ת"ש עישונו
עליו בית עישונו עליו
מעה הוא מת ואני עליו
אינה נאמנת שאני הוה
דאמרי' לו הכי תרתי
אתרחיש ניסא לירידיה נמי
אתרחיש ניסא פי' מעיקרא
קס"ד דה"ק הוא מת קמי'
שצאתי מן המעה ואני
נצליתי. וקאמר אינה נאמנת
משום דאמרה ברמי'.
ושני ליה דאם אמרה הוא
מת קודם שצאתי הוא
המעה נאמנת אלא הכא
בכאי עסקין באומרת
ואני ברחתי ונצליתי והוא
נשאר שם וא"א שלא מת.
אמרי' לה כי הכי לירידין
אתרחיש ניסא שמשעת
פחת לברוח לירידיה נמי
פירוש פחת לברוח. ואפשר
לפרושי דאפילו אמרה
אני שומתי סמוך לפתי
המעה ולא ברח אכן סתמי
דמשקרא שחיי עשונו
המעה על שנים וכו' ואני
כל מלתא דאפשר לשונו
(נפשע עבד) [נפשיה
עבד]. ת"ש נפלו עליו
עוברי כוכבים נפלו עליו

ליטתו הוא מה ואני נצליתי
עליה וכל בעלה היא היתה
משום מגו ויהי ברדיא אם
דיענין במלחמה בעד אלא על
בדמי אלא הכא היינו טעמא
נטרה ליה לבעל וחזיה ולא
נאמנת. וה"מ שחזיה עמה
כרב אידי דאמר כלי יונה
עליה. וכן אמרה מצאתי
אלא שהחזיקה מלחמה על
ואני נצליתי וחזיה מתוך
למחמה לאו דאמרי' קרי'.
ברור הוא זה. והקשה רש"י
ד"ל ולפיטו ליה ממתי'
דקתני שלום בעולם נאמנת.
וברדיא אם אמרה מת בעלה
במטתו

האשה שלום

דאי בעיא אמרה שלום בעולם. והמהימנא השתא נמי מהימנא או
דלמא הכא ליכא למימר מה לה לשקר דליהי גופא לא מכוונה
לשקרי אלא כיון דלחזקת מלחמה אמרה דדמי וסברה היא שמת.
ואי קשיא מפיטו ליה ממתימתין דקתני שלום בעולם נאמנת דהא

ודאי מת בעלי במלחמה קאמרה דאי
על מטתו מאי אריא שלום בעולם
אפי' מלחמה בעולם אמרן לעיל כי
אמרה מת על מטתו מהימנא אלא
ודאי מת במלחמה איצטרך לאשמועי'
היינו החזיקה היא מלחמה בעולם
מתיך ממתימתין דלמרה מת סתמא
ואשמועינן ממתימתין דהואיל ושלום
בעולם אע"ג דלא אמרה על מטתו
בהיא מסתמא מת על מטתו קאמרה
וזמנן שנת מלחמה בעולם מסתמא
מת במלחמה קאמרה עד דלמרה
מת על מטתו וכו' קמיציעיא ליה
לרצה כגון דיש שלום בעולם ואמרה
אפי' מת במלחמה: **עישונו עליו נמי.**
האיתוהו כשאש ונתמלא עשן ואני
נצחתי והוא נשאר שם ומת: אינה
נאמנת. והא הכא דהחזיקה היא
מלחמה וזו וקתני אינה נאמנת ולא
אמרי' מה לה לשקר דאי בעיא אמרה

מת סתמא: **שאני הסם.** (ו) דהכי
קאמרה דכשתמלא עשן נצחה ולא
המהימנא עד שמתארוה מת ואי משום
עשן כי היכי דלדיקא איתרחיש ניסא
כו' אלף לגבי מלחמה איכא למימר
לא אמרה אי לא חזימיה דהא אי
בעיא לשקרי לא הו ממזקה מלחמה
בעולם: **נפלו עליו עובדי כוכבים**
כו'. והא הכא היא החזיקה וקתני
נאמנת אלמא אמרינן מה לה לשקר:
הסם כדרכו אידי כר אצין. כלומר
הכא כלי' דלמחמה קטנה היא דליה
הוה צדיקה לא אמרה דדמי אלף
נטרה וחזיא ליה דמית דלשה לא
מסתפיא מלכטיס: **כדר' אידי.** במסכת
ע"ז צפ' אין מעמידין (דף כה):
הוה גברא. שהאש ארולתו: היינו
עישונו. דלמחמה כי היכי דלדיקא
איתרחיש כו': **פספסא דידא.** מאיש
אחר (ס' הבה' להלילין): **ואסילידי מומא.**
בבעלה: **עד אחד במלחמה.** מלחמה
בעולם וכל עד אחד ואמר מת בעליך
מי מהימן או לא: **והכא לא דייקא.**
[א] ומריחו אמרי' דדמי: **כן הדברים.**
כאשר אתה אומר: מים נלחמה. דליכא
למימר דדמי: **מים שאין להס סוף.**
מפרש צפ' בתרא (לקמן קכא). כל שעמד
ואין רוחה מוצרע רומיחו: **אשמו**
אסורה. ואע"פ שיש עדים כשרים
שטבע שמה קף מתחת המים ויאל':
וקאמרי

עם אבא יוסי בן סימאי בספינה וטבעה והשיא רבי נשותיהן ע"פ נשים והא מים
במלחמה דמו ונשים אפי' מאה כעד א' דמו וקתני השיא ותסברא (ס' מים שאין
להם סוף ניגהו ומים שאין להם סוף אשתו אסורה אלא ה"ד דאמרי אסקינהו קמן
בזרין ישראל כדפרישי' לעיל: [ד] מים דבמלחמה דמו. השתא סלקא דעתך שראו הנשים שטבעו אלף לא ראו שהעולם (ס' המים ולכן אמרו דדמי: וחוזינהו

וקדמוני עסיא ערדיסקים אספמיא ומה שלא עיצרו צארך ישראל י"ל דשום אונס היה וכן יש צירושלמי ירמיה עיצר צחולה לארץ וכן יחוקאל וצרון
צן נריה ומיהו קשיא לר"י דצפ' זה צורך (נסהדרין דף כו. וס') (ר' חייא צן זרנוקי ור' שמעון צן יהודק כו' ושם היה רבי יוחנן גדול מהם
מנריש לקיש היה קורא אותם רועי צקר וי"ל דלעצב דקאמר התם לאו דוקא אלף מיסוד בעלמא עשו חם השנה ריכיה להתעבר דהא שנת
שביעית הייתה כדמוכח התם דקאמר כהן וחריש וצפ' קמא דסנהדרין (דף יב. וס') אמר דאין מעברין שנה שביעית ושום אונס היה שלא אמרו דדמי:
צארך ישראל כדפרישי' לעיל: [ד] מים דבמלחמה דמו. השתא סלקא דעתך שראו הנשים שטבעו אלף לא ראו שהעולם (ס' המים ולכן אמרו דדמי: וחוזינהו

ליטתו הוא מה ואני נצליתי
עליה וכל בעלה היא היתה
משום מגו ויהי ברדיא אם
דיענין במלחמה בעד אלא על
בדמי אלא הכא היינו טעמא
נטרה ליה לבעל וחזיה ולא
נאמנת. וה"מ שחזיה עמה
כרב אידי דאמר כלי יונה
עליה. וכן אמרה מצאתי
אלא שהחזיקה מלחמה על
ואני נצליתי וחזיה מתוך
למחמה לאו דאמרי' קרי'.
ברור הוא זה. והקשה רש"י
ד"ל ולפיטו ליה ממתי'
דקתני שלום בעולם נאמנת.
וברדיא אם אמרה מת בעלה
במטתו

פרק חמשה עשר

יבמות

קטו.

בפועליו הוא כדאמר התם ואמר דדמי ומהאי טעמא מיצבינה ליה
הכא דלמא לא אחי מה לי לשקר ומרע לחזקה משום דלמרה דדמי
וי"ל דשאני התם דנהי דטרוד בפועליו הוא מכל מקום נחשב קצת
שקרן כמה שטוען דרך ודאי שפרעו ולכן יש להאמינו בניגו דלא
שכרמיך כיון שטוען שזכרו לו שפרעו

ואינו תולה בשכחה וגם יש לו מיגו:
דאי בעיא אמרה שלום בעולם.
וה"מ אמאי לא קאמר מיגו

שיכולה לומר מת על מטתו וגרלה
דהיכא שנהרג במלחמה אמרינן מתוך
שיכולה לומר נהרג ולא במלחמה
אלף נהרג ארו מת לא: **אך דלמא**
לא אחי מה לי לשקר ומרע לחזקה.
ארי' דלא דמי להא דמיציעיא צפ"ק
דבבא בתרא (דף ט: וס') פרעמיך
בזוך זמני אי מרעו בניגו דאי בעי
למימר פרעמיך אחר זמני אי אחי
מה לי לשקר ומרע לה לחזקה או
לא דהתם מרע לה הכא לא מרע
לה כיון דלמרה דדמי ואי לא מרע
התם לפי שאין הויה כלל שהיה פורע
בזוך זמנו אלף הכא מרע היכול
להיות אחת דעת במלחמה וכן הו'
דקאמר צפ' האומר בקידושין (דף טז.)
אמר בשעת קידושין יש לי בנים ואין
לי אחים ושעטת מיתה אמר אין לי
בנים ויש לי אחים נאמן להמיר (ס'
פירוש אי הו אפסכא ואין נאמן לאסור
דברי רבי ור' נדן אומר כו' ומפרש
התם טעמא דרבי משום דלמי מה לי
לשקר ומרע לה לחזקה מיגו דאי
בעי פטר לה בגיטא אלף הכא אמרה
דדמי ולכן לא מרע ולרבי נתן
דאמר התם לא מרע התם דבשעת
מיתה יש לו להיות נאמן יותר:

טעמא דעד אחד נאמן משום
דמילתא דעבידא לאינרטי
לא משקר הבא נמי לא משקר. ולא
יאמר דדמי כיון שהדבר יהיה גלוי
או דלמא טעמא דנאמן משום דלייקא
ומינסבא והכא לא דייקא כלומר
לעולם לא יאמר עד אחד דדמי
כמו האשה עממה ומכל מקום אין
בגייסות כך מקובלני מר"ג חזקן דשמשאיין
האשה על פי עד אחד מאי מדינה משובשת
מקובלני לאו אע"ג דמדינה זו משובשת כך
מקובלני שמשאיין על פי עד אחד אלמא
עד אחד מהימן אמר רבא אי הכי מאי
שנא מדינה זו כל מקום שיש גייסות מיבעי
ליה אלא אמר רבא ה"ק אתם יודעים שמדינה
זו משובשת בגייסות ולא אפשר לי למשבק
אינשי ביתי ומייתי קמי רבנן כך מקובלני
מרבן גמליאל שמשאיין האשה ע"פ עד אחד
ת"ש מעשה בשני תלמידי חכמים שהיו באין
והזינהו

וקדמוני עסיא ערדיסקים אספמיא ומה שלא עיצרו צארך ישראל י"ל דשום אונס היה וכן יש צירושלמי ירמיה עיצר צחולה לארץ וכן יחוקאל וצרון
צן נריה ומיהו קשיא לר"י דצפ' זה צורך (נסהדרין דף כו. וס') (ר' חייא צן זרנוקי ור' שמעון צן יהודק כו' ושם היה רבי יוחנן גדול מהם
מנריש לקיש היה קורא אותם רועי צקר וי"ל דלעצב דקאמר התם לאו דוקא אלף מיסוד בעלמא עשו חם השנה ריכיה להתעבר דהא שנת
שביעית הייתה כדמוכח התם דקאמר כהן וחריש וצפ' קמא דסנהדרין (דף יב. וס') אמר דאין מעברין שנה שביעית ושום אונס היה שלא אמרו דדמי:
צארך ישראל כדפרישי' לעיל: [ד] מים דבמלחמה דמו. השתא סלקא דעתך שראו הנשים שטבעו אלף לא ראו שהעולם (ס' המים ולכן אמרו דדמי: וחוזינהו

ליטתו הוא מה ואני נצליתי
עליה וכל בעלה היא היתה
משום מגו ויהי ברדיא אם
דיענין במלחמה בעד אלא על
בדמי אלא הכא היינו טעמא
נטרה ליה לבעל וחזיה ולא
נאמנת. וה"מ שחזיה עמה
כרב אידי דאמר כלי יונה
עליה. וכן אמרה מצאתי
אלא שהחזיקה מלחמה על
ואני נצליתי וחזיה מתוך
למחמה לאו דאמרי' קרי'.
ברור הוא זה. והקשה רש"י
ד"ל ולפיטו ליה ממתי'
דקתני שלום בעולם נאמנת.
וברדיא אם אמרה מת בעלה
במטתו

עין משפט

ז א מ"י פ"ג מלכות
גירוסין הלכה ה סמג
ע"כ כ' טו"ט' ט"ה ע"כ
ז טעמ' כג:
ה ב מ"י שם הלכה ו
טו"ט' שם פ"י נד:
ז א מ"י שם הלכה יט
טו"ט' שם פ"י לג:
י ד מ"י שם ופ"ז שם
הל' טו סמג שם טור
טו"ט' שם פ"י ג:

מוסף רש"י

דהיא גרמא דייקא
דמינסבא. לייקא עד
שיודעת שמת דהאי ואמר
כך נשאל (לעיל כה).
ונבתי לו. למתי לו, כן
הדברים. נאכזר אמרת
שכלן חלוקין עליו (לשון
משובשת
בגייסות. שאני יכול לין
אלף ולהעיד זה שמעתי
(ע"ז).

תוספות ישנים

אשה כלי זינה עליה,
יש לנו לומר שהמיתה
על נזר. וז"ל הכי
משכחת מת בעל מלחמה
דלא מהמנא. י"ל דדוקא
ליפטיס יתדי. אלף
מלחמה ילחא היא
להמתין:

תוס' חר מקבאי

איבעיא להו החזיקה היא
מלחמה בעולם מהו מי
אמרי' מה לה לשרק ומרי'
לה לחוקה ת"ש עישונו
עליו בית עישונו עליו
מעה הוא מת ואני עליו
אינה נאמנת שאני הוה
דאמרי' לו הכי תרתי
אתרחיש ניסא לירידיה נמי
אתרחיש ניסא פי' מעיקרא
קס"ד דה"ק הוא מת קמי'
שצאתי מן המעה ואני
נצליתי. וקאמר אינה נאמנת
משום דאמרה ברמי'.
ושני ליה דאם אמרה הוא
מת קודם שצאתי הוא
המעה נאמנת אלא הכא
בכאי עסקין באומרת
ואני ברחתי ונצליתי והוא
נשאר שם וא"א שלא מת.
אמרי' לה כי הכי לירידין
אתרחיש ניסא שמשעת
פחת לברוח לירידיה נמי
פירוש פחת לברוח. ואפשר
לפרושי דאפילו אמרה
אני שומתי סמוך לפתי
המעה ולא ברח אכן סתמי
דמשקרא שחיי עשונו
המעה על שנים וכו' ואני
כל מלתא דאפשר לשונו
(נפשע עבד) [נפשיה
עבד]. ת"ש נפלו עליו
עוברי כוכבים נפלו עליו

ליטתו הוא מה ואני נצליתי
עליה וכל בעלה היא היתה
משום מגו ויהי ברדיא אם
דיענין במלחמה בעד אלא על
בדמי אלא הכא היינו טעמא
נטרה ליה לבעל וחזיה ולא
נאמנת. וה"מ שחזיה עמה
כרב אידי דאמר כלי יונה
עליה. וכן אמרה מצאתי
אלא שהחזיקה מלחמה על
ואני נצליתי וחזיה מתוך
למחמה לאו דאמרי' קרי'.
ברור הוא זה. והקשה רש"י
ד"ל ולפיטו ליה ממתי'
דקתני שלום בעולם נאמנת.
וברדיא אם אמרה מת בעלה
במטתו